

Universiteit Utrecht
Faculteit Sociale wetenschappen

**Verschil ouderlijke warmte en structuur en samenhang met de
sociaal-emotionele ontwikkeling**

Bachelor pedagogische wetenschappen

LilitKazarjan, 3355772

Janna Kool, 3368076

Kirstie van Vlaardingen, 3643239

Aniek Voet, 3569624

Bachelorthesis Orthopedagogiek, 2010-2011

Begeleider: Dr. M. Verhoeven

15 juni 2011

Samenvatting

Dit onderzoek heeft zich gericht op de verschillen tussen moeders en vaders met een kind in de leeftijd van 12 tot 48 maanden in het bieden van ouderlijke warmte en structuur. Tevens is hierbij gekeken naar de samenhang tussen ouderlijke warmte en structuur en de sociaal-emotionele ontwikkeling van deze jonge kinderen en de verschillen hierin tussen moeders en vaders. Aan dit onderzoek hebben 307 tweeoudergezinnen meegedaan. Zowel moeders als vaders hebben een vragenlijst ingevuld met betrekking tot het eigen opvoedgedrag. Daarnaast hebben moeders vragenlijsten ingevuld met betrekking tot de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Uit het onderzoek is gebleken dat moeders zowel meer warmte als structuur bieden dan vaders. Tevens is naar voren gekomen dat naast moeders ook vaders belangrijk zijn voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van jonge kinderen. Echter, de warmte en structuur van moeders blijkt belangrijker in de voorspelling van de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind, dan de warmte en structuur van vaders. Wanneer een kind problemen in de sociaal-emotionele ontwikkeling vertoont, is het van belang om zowel moeders als vaders te betrekken bij een mogelijke interventie. Dit vanwege de bevinding dat vaders ook belangrijk zijn voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind.

Sleutelwoorden: warmte, structuur, sociaal-emotionele ontwikkeling, moeders, vaders, kinderen, 12 tot 48 maanden

Introductie

Vanaf de geboorte is een kind constant bezig om zich te ontwikkelen. Deze ontwikkeling is onder andere afhankelijk van ouder- en kindfactoren (Carr, 2006). Dit onderzoek richt zich op kinderen in de leeftijd van 12 tot 48 maanden. Het is van belang om onderzoek te naar jonge kinderen, omdat de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind zich hier begint te vormen (Caulfield, 1996). In het verleden heeft onderzoek zich vooral gericht op moeders (Engle & Breaux, 1998). Echter, de structuur in het huidige familieleven is veranderd. Vaders zijn een grotere rol gaan spelen in de opvoeding (McKinney & Renk, 2008). Het is daarom van belang om ook het opvoedgedrag van vaders beter in beeld te krijgen. In dit onderzoek zal dan ook gekeken worden of de geboden warmte en structuur verschilt tussen moeders en vaders en wat de samenhang hiervan is met de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind in de leeftijd van 12 tot 48 maanden.

De sociale en emotionele ontwikkeling zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Het kind leert vanaf de geboorte emoties te uiten en te herkennen (Caulfield, 1996). Door ervaringen die het kind op doet in de omgang met zijn ouders, leert het relaties aan te gaan met anderen (Kievit, Tak & Bosch, 2009; Shonkoff & Phillips, 2000). Wanneer de sociaal emotionele ontwikkeling leeftijdsadequaat verloopt, kan het kind zich aanpassen in sociale situaties (Saarni, 2000; Shonkoff & Philips, 2000). Volgens Cumberland-Li, Eisenberg, Champion, Gershoff en Fabess (2003) is de sociaal emotionele ontwikkeling van het kind afhankelijk van het opvoedgedrag van ouders. Echter, het opvoedgedrag van ouders kan verschillen. Een theorie die dit verschil kan verklaren, is de roltheorie. Volgens deze theorie hebben moeders de traditionele rol van verzorger en hebben vaders de rol om te zorgen voor discipline en orde (Hosley & Montemayor, 1997).

Een theorie die de samenhang tussen opvoedgedrag en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind kan verklaren, is de hechtingstheorie van Bowlby (1982). Deze theorie stelt dat jonge kinderen een opvoeder nodig hebben die hen verzorgt en beschermt. Dit kan onder andere door het bieden van warmte en structuur (Carr, 2006). Het bieden van warmte en structuur is van belang, omdat dit zorgt voor een gevoel van voorspelbaarheid, stabiliteit en veiligheid bij het kind (Al-Yagon, 2008; Shimm & Ballen, 1995; Sytsma, Kelley, & Wymer, 2001). Ainsworth (1967, 1982) stelt dat een kind veilig of onveilig gehecht kan zijn aan de opvoeder. Bij een veilige hechting, fungeert de opvoeder als een basis van vertrouwen, waarin warmte en structuur wordt geboden (Mills-Koonce et al., 2007). Dit leidt ertoe dat het kind relaties aan kan gaan en op een leeftijdsadequate manier kan communiceren met leeftijdsgenoten (Chaffin et al., 2006; Minnis, Marwick, Arthur, & McLaughlin, 2006). Bij een onveilige hechting daarentegen ontvangen kinderen een beperkte mate van warmte en structuur. Hierdoor zien zij de omgeving als onvoorspelbaar en bedreigend (Al-Yagon, 2008; Mills-Koonce et al., 2007).

In de sociaal-emotionele ontwikkeling van een kind zijn de warmte en structuur die ouders bieden een belangrijke factor. Onder warm opvoedgedrag wordt de mate van sensitiviteit, responsiviteit en affectie die ouders richting het kind tonen, verstaan (Landry, Smith, Miller-Loncar, & Swank, 1997). Sensitieve ouders zijn gevoelig voor de behoeften en emotionele staat van hun kind en responsieve ouders reageren hier adequaat op. Affectieve ouders zijn tenslotte liefdevol en uiten warmte richting het kind (Verhoeven, Van Baar, Deković, & Bodden, 2010a). Daarnaast wordt structuur gekenmerkt door consistent en voorspelbaar opvoedgedrag (Slater & Power, 1987; Verhoeven, Junger, Van Aken, Deković, & Van Aken, 2007). Vaste dagelijkse routines die ouders hun kind aanbieden, de mate van consistentheid in het stellen van regels en de mate van gestructureerdheid en voorspelbaarheid van ouders staan hierbij centraal (Grolnick & Ryan, 1989; Verhoeven, Junger, Aken, Deković, & Aken, 2010b). Uit onderzoek naar vijf en zesjarigen en kinderen van negen tot 74 maanden is gebleken dat ouderlijke warmte positief is gerelateerd aan de sociaal emotionele ontwikkeling van een kind (Aunola & Nurmi, 2005; Zimmer-Gembeck & Thomas, 2010; Denham, Mitchell-Copeland, Strandberg, Auerbach, & Blair, 1997). Naast warmte is ook structuur in het opvoedgedrag van belang voor de sociaal-emotionele ontwikkeling (Kennedy, 2001; Sytsma et al., 2001). Een gebrek aan structuur kan resulteren in probleemgedrag van het kind (Verhoeven et al., 2010b).

Bovenstaande onderzoeken hebben zich vooral gericht op de samenhang tussen warmte en structuur van beide ouders samen en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Het is van belang om de verschillen tussen moeders en vaders beter in beeld te brengen, zodat mogelijke interventies zich beter af kunnen stellen op de behoeften van het kind. Om deze reden zal het onderzoek zich richten op het verschil in ouderlijke warmte en structuur en de samenhang hiervan met de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind in de leeftijd van 12 tot 48 maanden.

Verskil in warmte en structuur tussen moeders en vaders

Uit onderzoek van Bowlby (1982) blijkt dat vaders in de opvoeding meer dienen als ondersteuning voor moeders in het creëren van een veilige basis voor het kind. Moeders zijn gedurende het eerste levensjaar dan ook meer sensitief dan vaders (Grossman et al., 2002). Dit zou te verklaren kunnen zijn door de investeringstheorie, die stelt dat vaders minder tijd investeren in de zorg van het kind (Van IJzendoorn, 1995; Laflamme, Pomerleau, & Malcuit, 2002). Om deze reden bieden vaders waarschijnlijk minder warmte. Uit een ander onderzoek naar ouders van baby's en vijf- tot zes jarigen blijkt dat vaders minder sensitief en responsief zijn en minder affectie tonen in de interactie met hun kind dan moeders (Aunola & Nurmi, 2005; Nakamura, Stewart, & Tatarka, 2000). Dit wordt bevestigd in onderzoek van Verhoeven en collega's (2010b) naar

ouders van peuters. Uit onderzoek van Aunola en Nurmi (2005) blijkt dat de warmte van zowel moeders als vaders evenredig toeneemt naarmate het kind ouder wordt. Het verschil tussen moeders en vaders blijft echter bestaan. Hieruit blijkt dat moeders over de tijd heen ook meer warmte blijven bieden dan vaders. De zo juist besproken onderzoeken laten zien dat de warmte van moeders en vaders verschilt. Om meer inzicht te krijgen in deze verschillen zal dit onderzoek zich richten op de verschillen tussen moeders en vaders in de mate van warmte in het opvoedgedrag bij kinderen in de leeftijd van 12 tot 48 maanden. Op basis van de besproken literatuur wordt verwacht dat moeders meer warmte bieden in het opvoedgedrag dan vaders.

Daarnaast zijn aanwijzingen gevonden dat moeders en vaders verschillen in het bieden van structuur in het opvoedgedrag. Zo stelt de eerdergenoemde roltheorie dat vaders voornamelijk zorgen voor discipline en orde (Hosley & Montemayor, 1997). Dit wordt bevestigd door onderzoek naar adolescenten door McKinney en Renk (2008) en Roskam en Meunier (2009). Daarnaast blijkt uit onderzoek naar ouders van kinderen in de leeftijd van vijf tot negen jaar, dat vaders strikter zijn dan moeders (Metsäpelto & Pulkkinen, 2003). Dit zou erop kunnen duiden dat vaders meer structuur bieden dan moeders. Desondanks tonen Verhoeven en collega's (2010b) in hun onderzoek naar ouders met een peuterzoon aan, dat het bieden van structuur voor moeders en vaders gelijk is. De resultaten van de verschillende onderzoeken komen niet overeen. Echter, uit het merendeel van de onderzoeken blijkt dat vaders meer structuur bieden dan moeders. Opgemerkt moet worden dat er naast het onderzoek van Verhoeven en collega's (2010b) weinig ander onderzoek is gedaan naar het verschil tussen moeders en vaders in het bieden van structuur aan een kind in de leeftijd van 12 tot 48 maanden. Daarom zal dit onderzoek zich richten op de verschillen tussen moeders en vaders in het bieden van structuur aan kinderen in deze leeftijdscategorie. Op basis van de literatuur is de verwachting dat vaders meer structuur bieden in hun opvoedgedrag dan moeders.

Samenhang warmte en structuur en de sociaal-emotionele ontwikkeling

Uit eerder genoemde onderzoeken blijkt dat moeders meer warmte bieden dan vaders (Aunola & Nurmi, 2005; Grossman et al., 2002; Nakamura et al., 2000; Verhoeven et al., 2010b). Echter, er is weinig bekend over de samenhang hiervan met de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Uit onderzoek van Grossman en collega's (2002) blijkt dat baby's en peuters in stressvolle situaties eerder naar moeders gaan om warmte te ontvangen dan naar vaders. Dit zou kunnen betekenen dat de warmte die moeders bieden belangrijker is voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Deze verwachting wordt ondersteund door onderzoek van Eisenberg en collega's (2005) en Zhou en collega's (2002). Opgemerkt moet worden dat beide onderzoeken zich enkel op moeders gericht hebben. Daarentegen is uit onderzoek van Kochanska, Aksan, Prisco, en

Adams (2009) naar kinderen van zeven tot 58 maanden gebleken dat de warmte van beide ouders evenredig samenhangt met de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Zoals blijkt, is er geen overeenstemming omtrent de samenhang tussen ouderlijke warmte en de sociaal-emotionele ontwikkeling. Daarnaast heeft slechts één onderzoek zich gericht op de warmte van beide ouders en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Daarom zal dit onderzoek zich richten op de warmte van moeders en vaders en de samenhang hiervan met de sociaal-emotionele ontwikkeling van kind in de leeftijd van 12 tot 48 maanden. Uitgaande van het onderzoek dat zich op zowel moeders als vaders heeft gericht, wordt verwacht dat de warmte van beide ouders evenredig samenhangt met de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind.

Eerder genoemd onderzoek toont aan dat vaders meer structuur bieden dan moeders (McKinney & Renk, 2008; Metsäpelto & Pulkkinen, 2003; Roskam & Meunier, 2009). Echter, er is weinig bekend over de samenhang hiervan met de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Uit onderzoeken gericht op vaders, blijkt dat de afwezigheid van vader, en daarmee waarschijnlijk ook de afwezigheid van de structuur van vader, negatief is voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind (Carlson, 2006; Wertheimer, Croan, Moore, & Hair, 2003). Gekeken naar de samenhang van structuur met de sociaal-emotionele ontwikkeling, kan er een verklaring worden gevonden in de eerder genoemde roltheorie. Deze toont aan dat vader meer structuur biedt en op deze manier positief bijdraagt aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind (Hosley & Montemayor, 1997). Echter, veranderingen in de structuur binnen het gezin hebben ertoe geleid dat de rollen van moeders en vaders meer flexibel en gelijkwaardig zijn geworden (McKinney & Renk, 2008; Yeung, Sandberg, Davies-Kean, & Hofferth, 2001). Hierdoor zijn de verschillen in het bieden van structuur tussen moeders en vaders kleiner geworden. Deze bevinding wordt ondersteund door onderzoek van Verhoeven en collega's (2007, 2010b). Uit bovenstaande onderzoeken blijkt dat de verschillen tussen moeders en vaders kleiner zijn geworden. Hierdoor is de samenhang tussen ouderlijke structuur en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind waarschijnlijk evenredig. Echter, hier is beperkt onderzoek naar gedaan. Daarom zal dit onderzoek zich richten op de structuur van moeders en vaders en de samenhang hiervan met de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind in de leeftijd van 12 tot 48 maanden. Naar aanleiding van de literatuur wordt verwacht dat de structuur van beide ouders evenredig samenhangt met de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind.

Er kan geconcludeerd worden dat er weinig onderzoek is gedaan de verschillen tussen het bieden van warmte en structuur van moeders en vaders en de samenhang hiervan met de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind in de leeftijd van 12 tot 48 maanden. Om hier meer duidelijkheid over te krijgen, zal dit onderzoek zich richten op

de verschillen in geboden warmte en structuur tussen moeders en vaders en de samenhang hiervan met de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind.

Onderzoeksopzet

Procedure

De data voor dit onderzoek is verzameld onder moeders en vaders in Nederland. De werving van de respondenten heeft plaatsgevonden via kennissen en familie van de onderzoekers en peuterspeelzalen waar de onderzoekers werkzaam zijn. Door het uitdelen van een wervingsbrief zijn ouders geïnformeerd over het doel van het onderzoek. Dit is het onderzoeken van het opvoedgedrag van zowel moeders als vaders en de samenhang hiervan met de ontwikkeling van het kind. Daarnaast zijn ouders aan de hand van de wervingsbrief geïnformeerd over de verwachtingen, de vertrouwelijkheid en de procedure voor deelname aan het onderzoek. Er is verzocht voor toestemming via antwoordstrookjes. Voor ieder ouderpaar zijn vragenboekjes samengesteld gebaseerd op de leeftijd van het kind in maanden op het moment van het onderzoek. De ouders is gevraagd de vragenboekjes onafhankelijk van elkaar in te vullen over hetzelfde kind uit het gezin. Daarnaast is verzocht of ouders de vragenboekjes binnen twee weken via post of persoonlijke overdracht willen retourneren aan de onderzoekers.

Participanten

Aan dit onderzoek hebben 306 moeders en 307 vaders van Nederlandse tweeoudergezinnen meegedaan met kinderen in de leeftijd van 12 tot 48 maanden ($M = 30$, $SD = 9.64$). Van de onderzochte kinderen is de meerderheid (51.1%) meisje. In elk gezin wonen gemiddeld twee kinderen ($M = 1.9$, $SD = 0.88$). Van de gezinnen heeft 99.7% de Nederlandse nationaliteit. Moeders zijn op het moment van de geboorte van het kind tussen de 22 en 47 jaar oud ($M = 33$, $SD = 4.24$) en vaders tussen de 22 en 52 jaar oud ($M = 35$, $SD = 4,78$). Moeders werken tussen 0 en 40 uur ($M = 22.12$, $SD = 9.49$) en vaders tussen 0 en 70 uur per week ($M = 37.4$, $SD = 9.4$). Bij zowel moeders als vaders heeft het merendeel het opleidingsniveau HBO/Universiteit Bachelor afgerond. Voor moeders is dit respectievelijk 43.6% en voor vaders 42.0%. In vergelijking met de Nederlandse beroepsbevolking (34%) is dit hoog (Centraal Bureau voor de Statistiek [CBS], 2010). In 61.5% van de gezinnen wordt aangegeven dat moeders het grootste gedeelte van de opvoeding op zich nemen. Bij vaders ligt dit aantal slechts op 1.6%. Bij 36.2% van de gezinnen wordt aangegeven dat beide ouders evenveel taken hebben.

Meetinstrumenten

Om de dimensies warmte en structuur te meten, hebben zowel moeders als vaders de Comprehensive Early Childhood Parenting Questionnaire (CECPAQ) ingevuld (Verhoeven

et al., 2010a). Warm opvoedgedrag is de mate van sensitiviteit, responsiviteit en affectie in het opvoedgedrag van ouders (Landry et al., 1997; Verhoeven et al., 2010a). De dimensie warmte wordt gemeten aan de hand van 15 items die betrekking hebben op sensitiviteit (5 items), responsiviteit (5 items) en affectie (5 items). Deze items worden gescoord op een zespuntsschaal die loopt van 'nooit' tot 'altijd'. Items met betrekking tot ouderlijke sensitiviteit meten de mate waarin ouders gevoelig zijn voor de behoeften en de emotionele staat van hun kind. Een voorbeeld van één van de items is 'Ik vertel mijn kind dat hij/zij mij gelukkig maakt'. Van de scores wordt het gemiddelde berekend. Naarmate het gemiddelde hoger is, is het bieden van warmte kenmerkender voor de ouder. De betrouwbaarheid van de dimensie warmte van de CECPAQ is gemeten aan de hand van de *Cronbach's alpha*. Deze is voor moeders $\alpha = .86$ en voor vaders $\alpha = .90$.

Onder structuur in het opvoedgedrag wordt consistentie en voorspelbaarheid verstaan (Slater & Power, 1987; Verhoeven et al., 2010a). De dimensie structuur wordt gemeten aan de hand van 15 items die betrekking hebben op routine (5 items), consistentie (5 items) en overreageren (5 items). De items met betrekking op routine en consistentie worden gescoord op een zespuntsschaal die loopt van 'nooit' tot 'altijd'. Bij de items met betrekking op overreageren wordt ouders een stelling voorgelegd waarbij er twee tegengestelde antwoordmogelijkheden zijn. Op een zespuntsschaal kan worden aangegeven in hoeverre één van de twee antwoordmogelijkheden het beste bij de ouder past. Een voorbeeld van één van de items is 'Wanneer mijn kind zich misdraagt... Verhef ik mijn stem of roep ik/Spreek ik kalm tot mijn kind'. De items met betrekking tot overreageren zijn omgepoold, zodat een hoge score wijst op een lage mate van overreageren. Daarna wordt van alle scores het gemiddelde berekend. Naarmate dit gemiddelde hoger is, wordt er door ouders meer structuur geboden in het opvoedgedrag. De betrouwbaarheid van de dimensie structuur van de CECPAQ is door middel van de *Cronbach's alpha* berekend en is voor zowel moeders als vaders $\alpha = .68$.

Om de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind te meten, hebben de moeders de Ages and Stages Questionnaire/Social-Emotional (ASQ-SE) en de Child Behavior Checklist 1½-5 (CBCL) ingevuld. De ASQ-SE is geschikt voor kinderen in de leeftijd van zes tot 60 maanden. Het instrument meet aan de hand van 19 tot 33 items drie domeinen van de sociaal-emotionele ontwikkeling. Deze domeinen zijn 'sociaal-emotionele problemen', 'gedragsproblemen' en 'sociale competentie'. De items worden gescoord op een driepuntsschaal waarin wordt aangegeven of het gedrag dat het item beschrijft 'meestal', 'soms' of 'zelden of nooit' voorkomt bij het kind (Carter, Briggs-Gowan, & Davis, 2004). Vervolgens wordt een somscore berekend, waarbij een hoge somscore een lage sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind aangeeft. Een voorbeeld van één van de items is 'Vindt uw kind het fijn om geknuffeld te worden?'. Van dit meetinstrument bestaan verschillende leeftijdsversies. Naarmate het kind ouder wordt,

bevat de vragenlijst meer items. Dit vergroot de kans op een hogere somscore. Om de vergelijking met kinderen in andere leeftijdscategorieën mogelijk te maken, wordt er gebruik gemaakt van gestandaardiseerde Z-scores. Hoewel de validiteit en betrouwbaarheid nog niet bepaald is voor de Nederlandse versie van de ASQ-SE, is voor de Engelstalige versie door Carter en collega's (2004) aangetoond dat het meetinstrument voldoende valide en betrouwbaar is.

De tweede vragenlijst die de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind meet, is de CBCL 1½-5. Deze vragenlijst bestaat uit een internaliserende en een externaliserende schaal. Omdat internaliserende problemen moeilijk vast te stellen zijn bij jonge kinderen, wordt in dit onderzoek alleen het externaliserende schaal meegenomen. Deze schaal bestaat uit de twee syndroomschalen 'aandachtsproblemen' en 'agressief gedrag'. De CBCL 1½-5 bestaat officieel uit 99 items met beschrijvingen van emotionele en gedragsproblemen (Achenbach & Rescorla, 2000). Echter, in dit onderzoek zal gebruik worden gemaakt van de 24 items die externaliserend probleemgedrag meten. Ouders scoren op een driepuntsschaal in welke mate de probleemgedragingen de afgelopen twee maanden 'helemaal niet', 'een beetje of soms' en 'duidelijk of vaak' zijn voorgekomen. Een voorbeeld van één van de items is: 'Wil in alles direct zijn zin hebben'. Een algemene validiteit en betrouwbaarheid voor de CBCL 1½-5 is nog niet bekend (Evers, Braak, Frima, & Vliet-Mulder, 2011). De betrouwbaarheid van de externaliserende schaal in dit onderzoek is $\alpha = .90$.

Analyse-plan

Om het verschil in het bieden van zowel warmte als structuur in het opvoedgedrag tussen moeders en vaders te meten, zal een tweezijdige afhankelijke *t*-toets worden uitgevoerd. Hier is voor gekozen, omdat er sprake is van twee afhankelijke groepen. Dit is het geval, omdat beide ouders in hetzelfde gezin wonen en hetzelfde kind op voeden.

Om de samenhang tussen de mate van zowel warmte als structuur en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind te meten, worden er ten eerst correlaties berekend. Hierin wordt de samenhang tussen de onafhankelijke variabele, warmte en structuur in het opvoedgedrag, en de afhankelijke variabele, de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind, voor moeders en vaders vergeleken. Vervolgens wordt aan de hand van de *Fisher Z*-toets gekeken of de correlaties significant van elkaar verschillen. Ten slotte wordt er een hiërarchische regressieanalyse uitgevoerd om te kijken of de warmte die de ene ouder biedt iets bijdraagt in de voorspelling bovenop de warmte die de andere ouder biedt ten aanzien van de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Dezelfde analyse wordt uitgevoerd voor de mate van structuur die de ouder biedt.

Resultaten

Beschrijvende statistieken

Om het verschil in het bieden van zowel warmte als structuur in het opvoedgedrag tussen moeders en vaders te meten, is een tweezijdige afhankelijke *t*-toets uitgevoerd met $\alpha = .05$. In Tabel 1 zijn de beschrijvende statistieken van de opvoeddimensies warmte en structuur weergegeven. Uit de resultaten blijkt dat moeders ($M = 5.08$, $SD = 0.40$) gemiddeld genomen meer warmte bieden dan vaders ($M = 4.79$, $SD = 0.52$). Dit verschil is significant ($t(306) = 9.04$, $p < .001$). Wanneer er wordt gekeken naar structuur, blijkt dat moeders ($M = 4.80$, $SD = 0.38$) tevens meer structuur bieden dan vaders ($M = 4.72$, $SD = 0.39$). Ook dit verschil is significant ($t(307) = 3.47$, $p < 0.01$). Er kan geconcludeerd dat moeders zowel meer warmte als structuur bieden in het opvoedgedrag in vergelijking tot vaders.

Tabel 1. *Beschrijvende statistieken van en samenhang tussen warmte en structuur moeder en vader, de ASQ-SE en de externaliserende schaal van de CBCL 1½-5*

	1.	2.	3.	4.	5.	6.
1. ASQ-SE						
2. CBCL 1 ½-5	.53***					
Moeder						
3. Warmte	-.22***	-.23***				
4. Structuur	-.33***	-.31***	.45***			
Vader						
5. Warmte	-.15**	-.09	.27***	.11*		
6. Structuur	-.15**	-.13*	.13*	.34***	.40***	
<i>M</i>	0.00	0.45	5.08	4.80	4.79	4.72
<i>SD</i>	0.99	0.29	0.40	0.38	0.52	0.39
<i>Min.</i>	-1.49	0.00	3.67	3.73	2.80	3.60
<i>Max.</i>	4.88	1.54	6.00	5.80	6.00	5.73

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Correlatieanalyse

Om de samenhang tussen ouderlijke warmte en structuur en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind te meten, zijn er correlaties berekend. Hierbij zijn de ASQ-SE en de CBCL 1½-5 apart geanalyseerd (zie Tabel 1). Uit de resultaten blijkt dat de warmte van moeders en vaders negatief samenhangt met de ASQ-SE ($r_{moeder} = -.22$, $p < .001$; $r_{vader} = -.15$, $p < .01$). Dit is voor de CBCL 1½-5 alleen het geval voor moeders ($r_{moeder} = -.23$, $p < .01$; $r_{vader} = -.09$, $p = .07$). Voor de ASQ-SE houdt dit in dat hoe meer warmte wordt geboden door zowel moeders als vaders, des te minder gedragsproblemen

in de sociaal-emotionele ontwikkeling het kind vertoont. Voor de CBCL 1½-5 is dit alleen voor moeders het geval. Wanneer naar structuur in het opvoedgedrag wordt gekeken, blijkt dat dit voor moeders en vaders negatief samenhangt met de ASQ-SE ($r_{moeder} = -.33, p < .001; r_{vader} = -.15, p < .01$) en de CBCL 1½-5 ($r_{moeder} = -.31, p < .001; r_{vader} = -.13, p < .05$). Dit betekent dat hoe meer structuur wordt geboden door ouders, des te minder gedragsproblemen het kind in de sociaal-emotionele ontwikkeling vertoont. Geconcludeerd kan worden dat de geboden warmte en structuur van zowel moeders als vaders samenhangen met de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind.

Aan de hand van de *Fisher Z*-toets is gekeken of de samenhang van warmte en structuur met de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind significant van elkaar verschilt voor moeders en vaders. Uit de resultaten blijkt dat voor zowel de ASQ-SE als voor de CBCL 1½-5 de samenhang in het bieden van warmte en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind niet significant van elkaar verschilt (*Fisher Z*_{ASQ-SE} = 0.94, $p = .35$; *Fisher Z*_{CBCL 1½-5} = 1.62, $p = .10$). Dit betekent dat de warmte van moeders en vaders evenredig samenhangt met de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Wanneer wordt gekeken naar structuur in het opvoedgedrag, blijkt dat voor zowel de ASQ-SE als voor de CBCL 1½-5 de samenhang in het bieden van structuur en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind tussen moeders en vaders significant van elkaar verschilt (*Fisher Z*_{ASQ-SE} = 2.35, $p < .05$; *Fisher Z*_{CBCL 1½-5} = 2.18, $p < .05$). Dit betekent dat de structuur van moeders meer samenhangt met de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind dan de structuur van vaders. Er kan geconcludeerd worden dat de samenhang tussen warmte en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind voor moeders en vaders gelijk is. Daarentegen verschilt de samenhang tussen structuur en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind tussen moeders en vaders. De structuur van moeders hangt meer samen met de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind.

Voorspelling ouderlijke warmte en structuur

Om te beoordelen of de geboden warmte van de ene ouder bijdraagt in de voorspelling van de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind bovenop de geboden warmte van de andere ouder, zijn twee hiërarchische regressieanalyse uitgevoerd; één met als uitkomstmaat de score op de ASQ-SE en één voor de CBCL 1½-5. Ditzelfde is gedaan voor structuur (zie Tabel 2 en 3). Warmte van moeders en vaders voorspellen gezamenlijk 6% van de variantie in de ASQ-SE ($F(2,301) = 9.51, p < .001, R^2 = .06$). Hierbij voorspellen moeders 5% ($\Delta R^2 = .05, p < .001$) van de variantie. Warmte van moeders blijkt een negatief effect te hebben op de ASQ-SE ($\beta = -.20, p < .01$). Dit houdt in dat naarmate moeders meer warmte bieden, kinderen lager scoren op de ASQ-SE. Warmte van vaders levert geen significante bijdrage in de voorspelling van de variantie

in de ASQ-SE bovenop wat door de warmte van moeders wordt verklaard ($\Delta R^2 = .01$, $p = .10$; $\beta = -.10$, $p = .10$). Wanneer het model wordt omgekeerd, blijken moeders wel een significante bijdrage te leveren bovenop vaders. De warmte van moeders blijkt dus een belangrijkere voorspeller voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind gemeten met de ASQ-SE dan de warmte van vaders. Gekeken naar de CBCL 1½-5, blijkt dat de warmte van moeders en vaders gezamenlijk 5% van de variantie voorspellen ($F(2,270) = 7.36$, $p < .01$, $R^2 = 0.05$). Hierbij voorspellen moeders de volledige 5% ($\Delta R^2 = .05$, $p < .001$) van de variantie. Warmte van moeders blijkt een negatief effect te hebben op de CBCL 1½-5 ($\beta = -.22$, $p < .001$). Dit houdt in dat naarmate moeders meer warmte bieden, kinderen lager scoren op de CBCL 1½-5. Warmte van vaders levert geen significante bijdrage in de voorspelling van de variantie in de CBCL 1½-5 bovenop wat door de warmte van moeders wordt verklaard ($\Delta R^2 = .00$, $p = .56$; $\beta = -.04$, $p = .56$). Wanneer het model wordt omgekeerd, blijken moeders wel een significante bijdrage te leveren bovenop vaders. De warmte van moeders blijkt dus een belangrijkere voorspeller voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind gemeten met de CBCL 1½-5 dan de warmte van vaders.

Wanneer wordt gekeken naar structuur van moeders en vader, blijken deze gezamenlijk 11% van de variantie in de ASQ-SE te voorspellen ($F(2,302) = 18.32$, $p < .001$, $R^2 = 0.11$). Hierbij voorspellen moeders de volledige 11% ($\Delta R^2 = .11$, $p < .001$) van de variantie. Structuur van moeders blijkt een negatief effect te hebben op de ASQ-SE ($\beta = -.31$, $p < .001$). Dit houdt in dat naarmate moeders meer structuur bieden, kinderen lager scoren op de ASQ-SE. Structuur van vaders levert geen significante bijdrage in de voorspelling van de variantie in de ASQ-SE bovenop wat door de structuur van moeders wordt verklaard ($\Delta R^2 = .00$, $p = .50$; $\beta = -.04$, $p = .50$). Wanneer het model wordt omgekeerd, blijken moeders wel een significante bijdrage te leveren bovenop vaders. De structuur van moeders blijkt dus een belangrijkere voorspeller voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind gemeten met de ASQ-SE dan de structuur van vaders. Gekeken naar de CBCL 1½-5, blijkt dat de structuur van moeders en vaders gezamenlijk 10% van de variantie voorspellen ($F(2,271) = 14.28$, $p < .001$, $R^2 = .10$). Hierbij voorspellen moeders de volledige 10% ($\Delta R^2 = .10$, $p < .001$) van de variantie. Structuur van moeders blijkt een negatief effect te hebben op de CBCL 1½-5 ($\beta = -.30$, $p < .001$). Dit houdt in dat naarmate moeders meer structuur bieden, kinderen lager scoren op de CBCL 1½-5. Structuur van vaders levert geen significante bijdrage in de voorspelling van de variantie in de CBCL 1½-5 bovenop wat door de structuur van moeders wordt verklaard ($\Delta R^2 = .02$, $p = .64$; $\beta = -.03$, $p = .64$). Wanneer het model wordt omgekeerd, blijken moeders wel een significante bijdrage te leveren bovenop vaders. De structuur van moeders blijkt dus een belangrijkere voorspeller voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind gemeten met de CBCL 1½-5 dan de

structuur van vaders. Geconcludeerd kan worden dat zowel warmte al structuur van moeders belangrijker is in de voorspelling van de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind in de leeftijd van 12 tot 48 maanden dan de warmte en structuur van vaders.

Tabel 2. *Hiërarchische regressie analyse van warmte en structuur van moeders en vaders met de ASQ-SE*

	ASQ-SE					
	Warmte			Structuur		
	B	β	ΔR^2	B	β	ΔR^2
Blok 1:			.05***			.11***
Moeder	-.50 **	-.20 **		-.83 ***	-.31 ***	
Blok 2:			.01			.00
Vader	-.18	-.10		-.10	-.04	
R^2			.06***			.11***
F			9.51***			18.32***
N			303			304

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Tabel 3. *Hiërarchische regressie analyse van warmte en structuur van moeders en vaders met de CBCL 1 ½-5*

	CBCL 1½-5					
	Warmte			Structuur		
	B	B	ΔR^2	B	β	ΔR^2
Blok 1:			.05***			.10***
Moeder	-.16 ***	-.22 ***		-.24 ***	-.30 ***	
Blok 2:			.00			.00
Vader	-.02	-.04		-.02	-.03	
R^2			.05***			.10 ***
F			7.36***			14.28 ***
N			272			273

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Discussie

Deze studie heeft onderzocht of er verschillen zijn tussen ouders van kinderen in de leeftijd van 12 tot 48 maanden in het bieden van warmte en structuur in het opvoedgedrag. Daarnaast is onderzocht of er samenhang is tussen warmte en structuur van ouders en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het jonge kind. Uit de resultaten komt naar voren dat moeders meer warmte en structuur bieden in hun opvoedgedrag in

vergelijking tot vaders. Tevens is gebleken dat de warmte en structuur van zowel moeders als vaders samen met problemen in de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Hoewel vaders ook een belangrijke rol spelen in de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind, blijkt het opvoedgedrag van moeders hierin belangrijker.

Verschillen warmte en structuur moeders en vaders

Uit de resultaten is gebleken dat moeders meer warmte bieden in hun opvoedgedrag in vergelijking tot vaders. Dit komt overeen met de vooraf opgestelde verwachting, dat moeders meer warmte bieden dan vaders. Deze verwachting is opgesteld aan de hand van eerdere onderzoeken naar warmte in het opvoedgedrag (Aunola & Nurmi, 2005; Grossman et al., 2002; Nakamura et al., 2000; Verhoeven et al., 2010b). Een verklaring voor het verschil in bieden van warmte tussen moeders en vaders, kan worden gevonden in de investeringstheorie. Deze veronderstelt dat moeders direct investeren in de opvoeding van het kind, terwijl vaders meer een rol spelen op de achtergrond (Van IJzendoorn, 1995; Laflamme et al., 2002). Doordat moeders meer tijd investeren in de zorg van het kind, hebben zij ook meer de mogelijkheid om warmte te bieden.

Wanneer wordt gekeken naar de verschillen tussen ouders in het bieden van structuur, blijkt dat moeders tevens meer structuur bieden in het opvoedgedrag dan vaders. Deze bevinding komt niet overeen met de vooraf opgestelde verwachting, dat vaders meer structuur bieden dan moeders. Deze verwachting is opgesteld op basis van resultaten uit eerder onderzoek over structuur in het opvoedgedrag van ouders (McKinney & Renk 2008; Metsäpelto & Pulkkinen, 2003; Roskam & Meunier, 2009). Uit deze onderzoeken is naar voren gekomen dat vaders in de opvoeding meer zorgen voor discipline en strikter zijn dan moeders. Uit onderzoek van Dwair (2010) blijkt echter dat vaders inconsistenter zijn. Doordat consistentie een kenmerk is van structuur, bevestigt dit de gevonden resultaten dat moeders meer structuur bieden dan vaders. Een mogelijke verklaring voor de gevonden resultaten van het huidige onderzoek kan tevens worden gevonden in de investeringstheorie. Zoals eerder benoemd, investeren moeders meer direct in de opvoeding van het kind dan vaders (Van IJzendoorn, 1995; Laflamme et al., 2002). Daarentegen zijn vaders vooral speelmaatjes voor jonge kinderen in plaats van opvoeders (Belsky, 1979). Dit terwijl moeders het grootste gedeelte van de opvoeding op zich nemen, wat tevens blijkt uit het huidige onderzoek (61.5%).

Samenhang ouderlijke warmte en structuur en de sociaal-emotionele ontwikkeling

Uit de resultaten blijkt dat de warmte van zowel moeders als vaders belangrijk zijn voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Echter, moeders spelen hierbij een belangrijker rol dan vader. Deze bevinding komt niet overeen met de vooraf opgestelde verwachting, dat warmte in het opvoedgedrag van zowel moeders als vaders evenredig

samenhangt met de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Tevens komt deze bevinding niet overeen met het onderzoek van Kochanska en collega's (2009), die hebben gevonden dat warmte in het opvoedgedrag van zowel moeders als vaders evenredig samenhangt met de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Daarnaast is gekeken naar de samenhang tussen ouderlijke structuur en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Uit de resultaten blijkt dat de structuur van moeders en vaders beiden belangrijk zijn voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Echter, moeders spelen hierbij een belangrijkere rol dan vader. Deze bevinding komt niet overeen met de vooraf opgestelde verwachting, dat structuur in het opvoedgedrag van zowel moeders als vaders evenredig samenhangt met de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Wel moet opgemerkt worden dat het gevonden verschil zeer klein is. Tevens moet er rekening mee worden gehouden dat de vooraf opgestelde verwachting voor zowel warmte als structuur is opgesteld aan de hand van slechts één onderzoek (Kochanska et al., 2009; Verhoeven et al., 2010b). Een verklaring voor de gevonden verschillen voor zowel warmte als structuur, kan gevonden worden in de investeringstheorie. Zoals eerder genoemd, investeren moeders de meeste tijd in de opvoeding van het kind (Van IJzendoorn, 1995; Laflamme et al., 2002). Hierdoor zal de geboden warmte en structuur van moeders wellicht belangrijker zijn dan de geboden warmte en structuur van vaders. Daarnaast kan voor het gevonden verschil bij warmte een verklaring worden gevonden in de roltheorie (Hosley & Montemayor, 1997). Deze theorie veronderstelt dat moeders de meeste zorgtaken op zich nemen, waardoor zij de meeste tijd doorbrengen met hun kind. Dit wordt bevestigd in het huidige onderzoek (61.5%). Doordat moeders verantwoordelijk zijn voor de zorgtaken, zal de warmte van moeders mogelijk belangrijker zijn dan die van vaders. Tenslotte is er ook een methodologische verklaring te geven voor het gevonden verschil tussen moeders en vaders. Het gedrag van het kind is enkel gerapporteerd door moeders. Echter, hier is bewust voor gekozen, omdat moeders naar verwachting het grootste gedeelte van de opvoeding op zich nemen. Een nadeel hierbij is dat het gedrag slechts vanuit één invalshoek wordt belicht, waardoor de rapportage niet objectief is en de resultaten beïnvloed kunnen zijn.

Beperkingen en toekomstig onderzoek

Er moet rekening worden gehouden met een aantal beperkingen van het onderzoek. In dit onderzoek is gebruik gemaakt van zelfrapportage van ouders door middel van vragenlijsten. Ouderlijke rapportage komt niet altijd overeen met het daadwerkelijke gedrag van zowel ouders als kinderen. Hoewel Johnston, Scoular en Ohan (2004) aangeven dat ouderlijke rapportage een goede indicatie is van het daadwerkelijke gedrag, is dit echter niet altijd het geval. Zo zou sociale wenselijkheid een rol kunnen

spelen, doordat de anonimiteit in sommige gevallen niet is gewaarborgd. Om een meer valide beeld te krijgen van het gedrag, zou vervolgonderzoek naast vragenlijsten ook gebruik moeten maken van observaties. Dit zou bijdragen aan de objectiviteit van het onderzoek. Een andere beperking van het onderzoek is dat de participanten een homogene groep vormen, doordat het grootste deel een Nederlandse nationaliteit en een hoog opleidingsniveau heeft. Ook wat betreft de gezinssamenstellingen is de participantengroep homogeen. De vragenlijsten zijn afgenomen bij tweeoudergezinnen waarbij de moeders en de vaders het kind samen opvoeden, terwijl ook andere gezinssamenstellingen mogelijk zijn in de Nederlandse samenleving. Bij eventueel vervolgonderzoek is het van belang om ook andere nationaliteiten, opleidingsniveaus en gezinssamenstellingen te laten participeren in het onderzoek. Hierdoor worden de resultaten representatiever voor de Nederlandse samenleving.

Ondanks de beperkingen draagt het huidige onderzoek bij aan de wetenschappelijke literatuur over de samenhang tussen ouderlijke warmte en structuur en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het jonge kind. Positief aan het huidige onderzoek is dat moeders en vaders hetzelfde kind opvoeden en in hetzelfde gezin wonen. Hierdoor kan er een goede vergelijking gemaakt worden tussen de verschillen in het opvoedgedrag. Daarnaast hebben zowel moeders als vaders vragenlijsten ingevuld over het opvoedgedrag. Eerdere onderzoeken richten zich vooral op het opvoedgedrag van moeders, waardoor een eenzijdig beeld wordt geschetst van de opvoeding. Doordat dit onderzoek zich richt op zowel moeders als vaders, draagt het bij aan de huidige literatuur over dit onderwerp.

Uit het huidige onderzoek is gebleken dat moeders zowel meer warmte als structuur bieden in hun opvoedgedrag dan vaders. Tevens blijkt dat de warmte en structuur van moeders en vaders evenredig samenhangt met de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind in de leeftijd van 12 tot 48 maanden. Hoewel vaders ook een belangrijke rol spelen in de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind, blijken de warmte en structuur van moeders hierin betere voorspellers te zijn van de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind dan de warmte en structuur van vaders. Geconcludeerd kan worden dat, wanneer een kind problemen vertoont in de sociaal-emotionele ontwikkeling, het van belang is dat naast moeders ook vaders bij een mogelijke interventie te betrekken. Vaders kunnen tijdens een dergelijke interventie bijvoorbeeld meer leren over het bieden van warmte en structuur in hun opvoedgedrag. In de toekomst is het belangrijk om gebruik te maken van meerdere informanten die het gedrag van het kind rapporteren. Daarnaast is het van belang om het opvoedgedrag te observeren. Tot slot is het belangrijk om moeders en vaders te vergelijken op meerdere opvoedgedragingen naast warmte en structuur. Dit om een vollediger beeld te krijgen

van de verschillen van moeders en vaders in het opvoedgedrag en de samenhang hiervan met de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Op deze manier kunnen interventies beter afgestemd worden op de behoeften van het kind.

Differences parental warmth and structure, and their relationship towards social-emotional development

Summary

This research project focused on the differences between mothers and fathers in the way they provide children, aged between 12 to 48 months, with parental warmth and structure. Subsequently, parental warmth and structure and its relation towards social-emotional development of these young children, as well as the differences between mothers and fathers, were examined. 307 two-parent families participated in this study. Both mothers and fathers completed a questionnaire regarding their own parenting behaviour. In addition, mothers completed questionnaires on the social-emotional development of the child. The research revealed that mothers provide more warmth and more structure, in comparison to fathers. Furthermore, it was found that besides mothers, fathers are also important in the social-emotional development of young children. However, maternal warmth and structure appears to play a more important role in predicting the social-emotional development of children than that of the father's. When a child displays problems in social-emotional development, it is important to involve both parents during a possible intervention. This is due to the finding that fathers are also important in the social-emotional development of a child.

Keywords: warmth, structure, social-emotional development, mothers, fathers, children, 12 to 48 months

Referenties

- Achenbach, T. M., & Rescorla, L. A. (2000). *Manual for the ASEBA preschool forms & profiles*. Burlington, VT: University of Vermont, Research Center for Children, Youth, & families.
- Al-Yagon, M. (2008). Maternal personal resources and children's socioemotional and behavioral adjustment. *Child Psychiatry and Human Development*, 39, 283-298. doi:10.1007/s10578-007-0088-
- Ainsworth, M. D. S. (1967). *Infancy in Uganda: Infant care and the growth of love*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.
- Ainsworth, M. D. S. (1982). *Attachment: Retrospect and prospect*. In C. M. Parkes & J. Stevenson-Hinde (Eds.), *The place of attachment in human behavior*. New York: Basic Books.
- Aunola, K., & Nurmi, J. (2005). The role of parenting styles in children's problem behavior. *Child Development*, 76, 1144-1159. doi:10.1111/j.1467-8624.2005.00841.x
- Belsky, J. (1979). Mother-father-infant interaction: A naturalistic observational study. *Development Psychology*, 15, 601-607. doi: 10.1037/0012-1649.15.6.601
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss. Volume 1: Attachment* (2nd Ed.). New York: Basic Books.
- Carlson, M. (2006). Family structure, father involvement, and adolescent behavioural outcomes. *Journal of Marriage and Family*, 68, 137-54. doi:10.1111/j.1741-3737.2006.00239.x
- Carr, A. (2006). *The Handbook of child and adolescent clinical psychology. A contextual approach*. Hove / New York: Brunner-Routledge.
- Carter, A. S., Briggs-Gowan, M. J., & Davis, N. O. (2004). Assessment of young children's social emotional development and psychopathology: Recent advances and recommendations for practice. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 109-134. doi: 10.1046/j.0021-9630.2003.00316.x
- Caulfield, R. (1996). Social and emotional development in the first two years. *Early Childhood Education Journal*, 24, 55-58. doi:10.1007/BF02430553
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2010, Augustus). *Beroepsbevolking: Behaalde onderwijs naar herkomst geslacht en leeftijd, 2009*. Opgevraagd op 28 maart 2011, van <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=71822NED&D1=0-1&D2=0&D3=0&D4=0-&D5=a&D6=0&D7=I&HDR=T,G2,G1,G5,G6&STB=G4,G3&VW=T>
- Chaffin, M., Hanson, R., Saunders, B. E., Nichols, T., Barnett, D., Zeanah, C., . . . Miller

- Perrin, E. (2006). Report of the APSAC task force on attachment therapy, reactive attachment disorder and attachment problems. *Child Maltreatment, 11*, 76-89. doi:10.1177/1077559505283699
- Cumberland-Li, A., Eisenberg, N., Champion, C., Gershoff, E. T., & Fabes, R. A. (2003). The relation of parental emotionality and related dispositional traits to parental expression of emotion and children's social functioning. *Motivation and Emotion, 27*, 27-56. doi:10.1023/A:1023674308969
- Denham, S. A., Mitchell-Copeland, J., Strandberg, K., Auerbach, S., & Blair, K. (1997). Parental contributions to preschoolers' emotional competence: Direct and indirect effects. *Motivation and Emotion, 21*, 65-86. doi:10.1023/A:1024426431247
- Dwair, M. (2010). Parental inconsistency: A third cross-cultural research on parenting and psychological adjustment of children. *Journal of Child and Family Studies, 19*, 23-29. doi:10.1007/s10826-009-9339-x
- Evers, A., Braak, M. S. L., Frima, R. M., & Vliet-Mulder, J. C. van, (2011). *COTAN Documentatie*. Amsterdam: Boom test uitgevers.
- Eisenberg, N., Zhou, Q., Spinrad, T. L., Valiente, C., Fabes, R. A., & Liew, J. (2005). Relations among positive parenting, children's effortful control, and externalizing problems: A three wave longitudinal study. *Child Development, 76*, 1055-1071. doi:10.1111/j.1467-8624.2005.00897.x
- Engle, P. L., & Breaux, C. (1998). Fathers' Involvement with children: Perspectives from developing countries. *Social Policy Report, Society for Research in Child Development, 12*, 1-24. Verkregen van: <http://www.srpd.org/documents/publications/SPR/spr12-1.pdf>
- Grolnick, W. S., & Ryan, R. M. (1989). Parent styles associated with children's self regulation and competence in school. *Journal of Educational Psychology, 81*, 143-154. doi:10.1037/00220663.81.2.143
- Grossmann, K., Grossmann, K. E., Fremmer-Bombik, E., Kindler, H., Scheuerer-Engelisch, H., & Zimmermann, A. P. (2002). The uniqueness of the child-father attachment relationship: Fathers' sensitive and challenging play as a pivotal variable in a 16-year longitudinal study. *Social Development, 11*, 301-337. doi:10.1111/1467-9507.00202
- Hosley, C. A., & Montemayor, R. (1997). Fathers and adolescents. In M. E. Lamb (Eds.), *The Role of the Father in Child Development* (pp. 162-178). New York: John Wiley.
- IJzendoorn, M. H., van (1995). Adult attachment representations, parental responsiveness, and infant attachment: A meta-analysis on the predictive validity

of the adult attachment interview. *Psychological Bulletin*, 117, 387-403.

Verkregen van:

https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/1887/2328/1/168_153.pdf

- Johnston, C., Scoular, D. J., & Ohan, J. L. (2004). Mothers' reports of parenting in families of children with symptoms of attention-deficit/hyperactivity disorder: Relations to impression management. *Child and Family Behavior Therapy*, 26, 45-61. doi:10.1300/J019v26n01_04
- Kennedy, R. W. (2001). *The encouraging parent: How to stop yelling at your kids and start teaching them confidence, self-discipline, and joy*. New York: Three Rivers Press.
- Kievit, T., Tak, J. A. & Bosch, J. D. (red.). (2008). *Handboek psychodiagnostiek voor de hulpverlening aan kinderen*. Utrecht: de Tijdstroom.
- Kochanska, G., Aksan, N., Prisco, T. R., & Adams, E. E. (2009). Mother-child and father-child mutually responsive orientation in the first 2 years and children's outcomes at preschool age: Mechanisms of influence. *Child Development*, 79, 30-44. doi:10.1111/j.1467-8624.2007.01109.x
- Laflamme, D., Pomerleau, A., & Malcuit, G. (2002). A comparison of fathers' and mothers' involvement in childcare and stimulation behaviors during free-play with their infants at 9 and 15 months. *Sex roles*, 47, 507-518. doi:10.1023/A:1022069720776
- Landry, S. H., Smith, K. E., Miller-Loncar, C. L., & Swank, P. R. (1997). Predicting cognitive-language and social growth curves from early maternal behaviors in children at varying degrees of biological risk. *Developmental Psychology*, 33, 1040-1053. Verkregen van: http://www.psy.miami.edu/faculty/dmessenger/c_c/rsrscs/rdgs/premies/landry_97_dp.premie_mom.pdf
- Nakamura, W. M., Stewart, K. B., & Tatarka, M. E. (2000). Assessing father-infant interactions using the NCAST teaching scale: A pilot study. *The American Journal of Occupational Therapy*, 54, 44-51. doi:10.5014/ajot.54.1.44
- McKinney, C., & Renk, K. (2008). Differential parenting between mothers and fathers: Implications for late adolescents. *Journal of Family Issues*, 29, 806-827. doi:10.1177/0192513X07311222
- Metsäpelto, R. L., & Pulkkinen, L. (2003). Personality traits and parenting: Neuroticism, extraversion, and openness to experience as discriminative factors. *European Journal of Personality*, 17, 59-78. doi:10.1002/per.468
- Mills-Koonce, W. R., Gariépy, J., Propper, C., Sutton, K., Calkins, S., Moore, G., & Cox, M. (2007). Infant and parent factors associated with early maternal sensitivity: A

- caregiver-attachment systems approach. *Infant Behavior and Development*, *30*, 114-126.doi:10.1016/j.infbeh.2006.11.010
- Minnis, H., Marwick, H., Arthur, J., & McLaughlin, A. (2006). Reactive Attachment disorder—a theoretical model beyond attachment. *European Child & Adolescent Psychiatry*, *15*, 336-342.doi: 10.1007/s00787-006-0539-2
- Roskam, I., & Meunier J. C. (2009). How do parenting concepts vary within and between the families? *European Journal of Psychology of Education*, *24*, 33-47.doi:10.1007/BF03173473
- Saarni, C. (2000). Emotional competence: A developmental perspective. In: R. Bar-On & J. D. Parker (Eds.), *The handbook of emotional intelligence: theory, development, assessment, and application at home, school and in the workplace* (pp. 68-91). San Francisco: Jossey-Bass.
- Shimm, P. H., & Ballen, K. (1995). *Parenting your toddler: The expert's guide to the tough and tender years*. Reading, MA: Perseus Books.
- Shonkoff, J. P., & Phillips, D. A. (2000). *From neurons to neighborhoods: The science of early childhood development*. Washington. DC: National Academy Press.
- Slater, M. A., & Power, T. G. (1987). Multidimensional assessment of parenting in single parent families. *Advances in Family Intervention. Assessment and Theory*, *4*, 197-228.
- Sytsma, S. E., Kelley, M. L., & Wymer, J. H. (2001). Development and initial validation of the child routines inventory. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, *23*, 241- 251. doi:08822689/01/1200-0241/0
- Verhoeven, M., Baar, A., van, Deković, M., & Bodden, D. (2010a). *The development of a Comprehensive Early Childhood Parenting Questionnaire (CECPAQ)*. Unpublished manuscript.
- Verhoeven, M., Junger, M., Aken, C., van, Deković, M., & Aken, M. A. G., van (2007). Parenting during toddlerhood: Contributions of parental contextual, and child characteristics. *Journal of Family Issues*, *28*, 1663-1691.doi:10.1177/0192513X07302098
- Verhoeven, M., Junger, M., Aken, C., van, Deković, M., & Aken, M. A. G., van (2010b). Parenting and children's externalizing behavior: Bidirectionality during toddlerhood. *Journal of Applied Developmental Psychology*, *31*, 93-105.doi: 10.1016/j.appdev.2009.09.002
- Wertheimer, D., Croan, T., Moore, K., & Hair, E. (2003). *Attending kindergarten already behind: A statistical portrait of vulnerable young children*. Washington, DC: Child Trends.
- Yeung, W. J., Sandberg, J. F., Davies-Kean, P. E., & Hofferth, S. L. (2001). Children's

time with fathers in intact families. *Journal of Marriage and Family*, 63, 136-15. doi:10.1111/j.1741-3737.2001.00136.x

Zhou, Q., Eisenberg, N., Losoya, S. H., Fabes, R. A., Reiser, M., Guthrie, I. K., & Shepard, S. A. (2002). The relations of parental warmth and positive expressiveness to children's empathy-related responding and social functioning: A longitudinal study. *Child Development*, 73, 893-915. doi:10.1111/1467-8624.00446

Zimmer-Gembeck, M. J., & Thomas, R. (2010). Parents, parenting and toddler adaptation: Evidence from a national longitudinal study of Australian children. *Infant Behavior and Development*, 33, 518-529. doi:10.1016/j.infbeh.2010.07.004